

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

AGRICULTURAL UNIVERSITY OF ATHENS

Βιοχημεία Τροφίμων I

Ενότητα 6^η
Γάλα III

Όνομα καθηγητή: Έφη Τσακαλίδου

Τμήμα: Επιστήμης Τροφίμων & Διατροφής του Ανθρώπου

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Στόχοι ενότητας

- Κατανόηση της βιοσύνθεσης και του καταβολισμού της λακτόζης
- Κατανόηση της οξυγαλακτικής ζύμωσης, της προπιονικής ζύμωσης και του καταβολισμού του κιτρικού οξέος
- Κατανόηση της διατροφικής αξίας του γάλακτος
- Κατανόηση της λειτουργικότητας των προβιοτικών βακτηρίων και των πρεβιοτικών ενώσεων

Λέξεις - κλειδιά

- Λέξεις κλειδιά: Λακτόζη, Βιοσύνθεση Λακτόζης, Καταβολισμός Λακτόζης, Οξυγαλακτική Ζύμωση, Προπιονική Ζύμωση, Καταβολισμός Κιτρικού Οξέος, Διατροφική Αξία, Προβιοτικά, Πρεβιοτικά, Αντίδραση Maillard
- Key words: Lactose, Lactose Biosynthesis, Lactose Degradation, Lactic Acid Fermentation, Propionic Acid Fermentation, Citrate Catabolism, Milk Nutritional Value, Probiotics, Prebiotics, Maillard Reaction

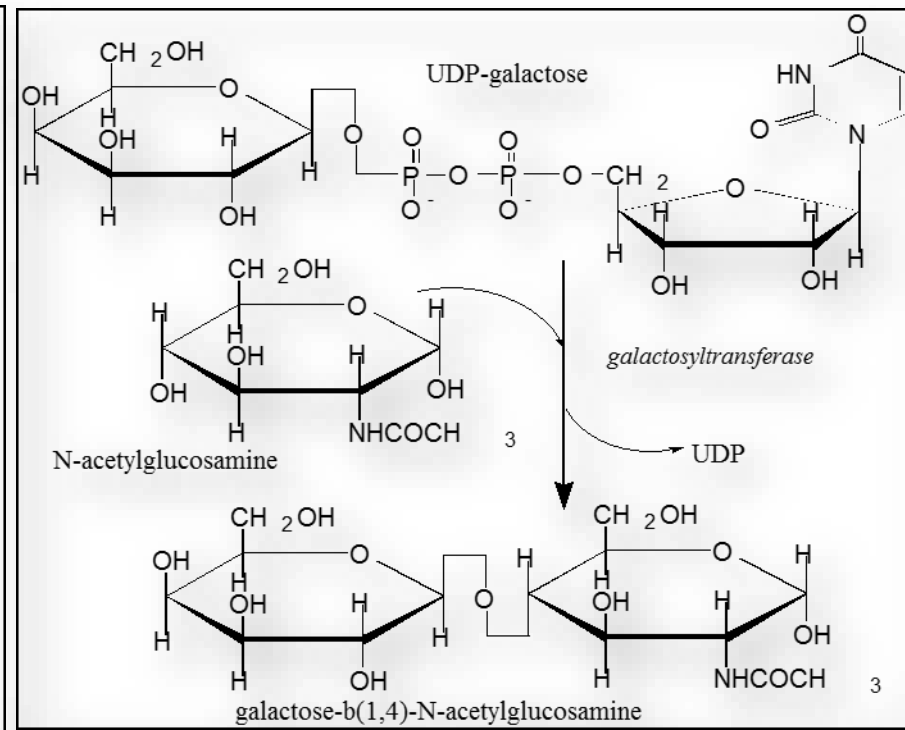
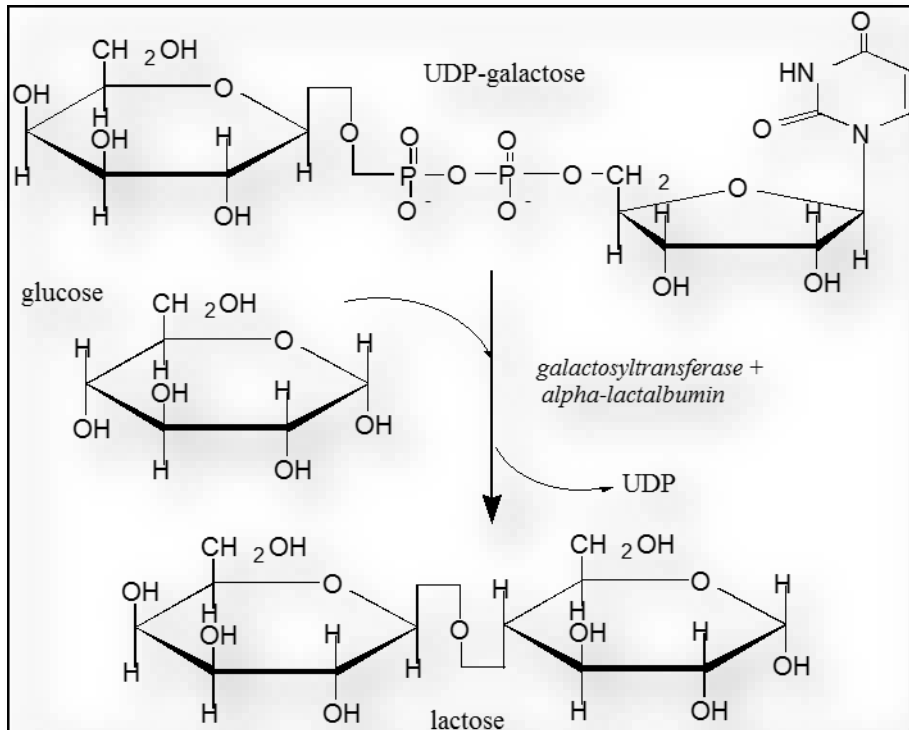
Βιοσύνθεση λακτόζης (α)

Η βιοσύνθεση της λακτόζης του γάλακτος:

- στη συσκευή Golgi των επιθηλιακών κυττάρων.
- τα οργανίδια Golgi:
  - «τήκονται» με την κυτταρική μεμβράνη των επιθηλιακών κυττάρων.
  - αδειάζουν το περιεχόμενό τους στην αδενοκυψελίδα του αδενικού λοβίου.
- συνθετάση της λακτόζης =
  - γαλακτοζυλο-τρανσφεράση (καταλυτική υπομονάδα) &
  - α-λακταλβουμίνη (ρυθμιστική υπομονάδα).
- η α-λακταλβουμίνη υπόκειται σε ορμονικό έλεγχο (προλακτίνη).

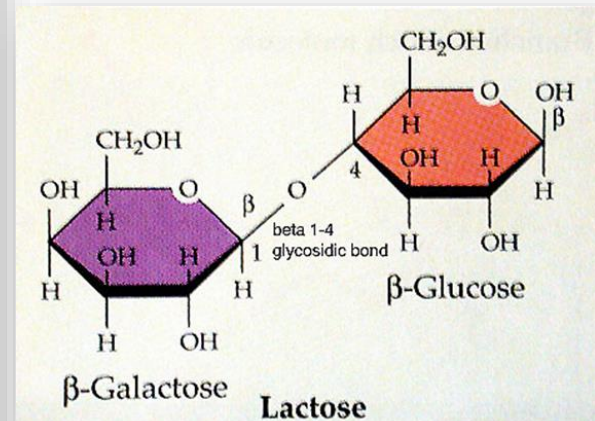
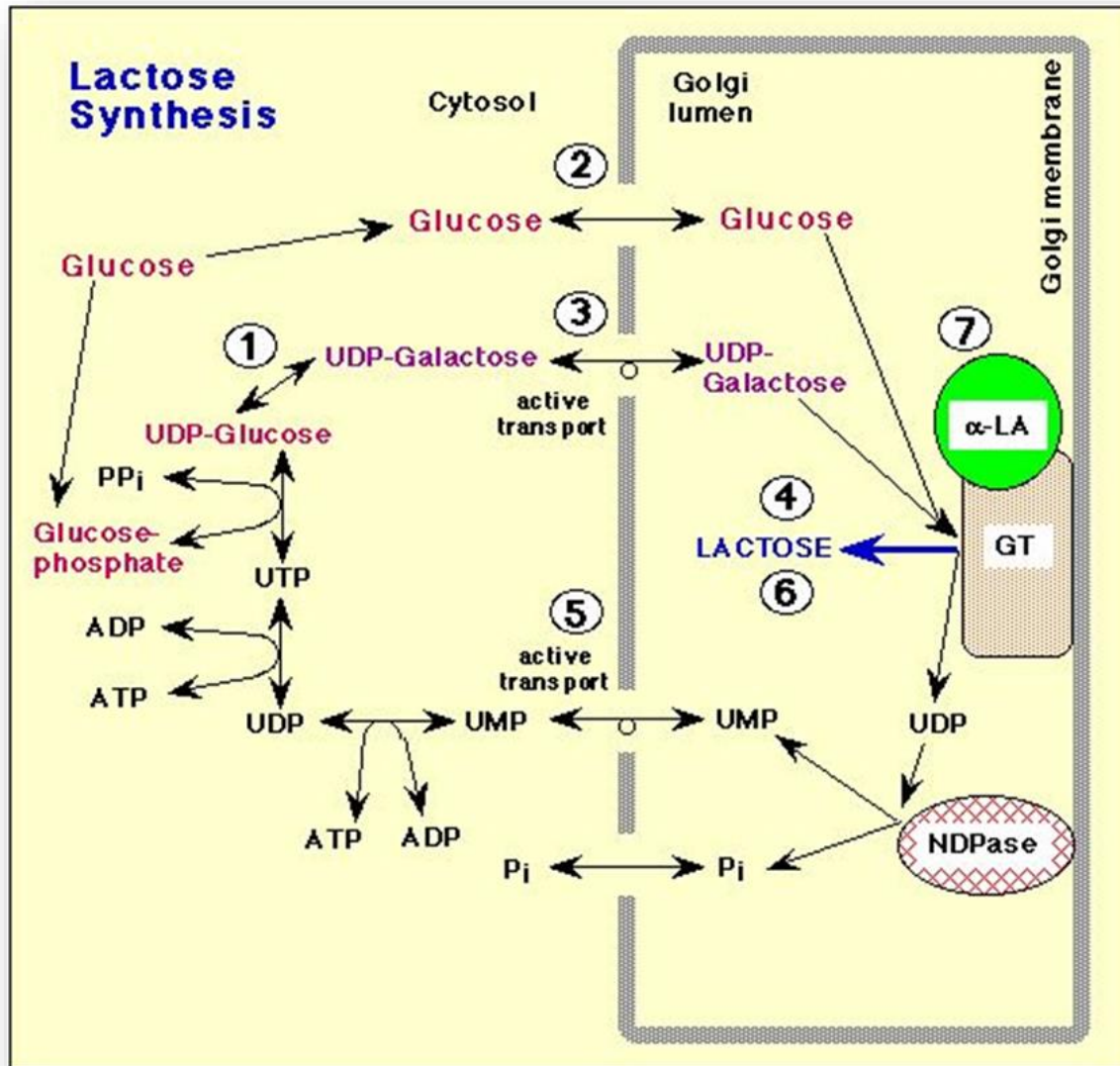

Βιοσύνθεση λακτόζης (β)

Βιοσύνθεση λακτόζης (γ)

Λακτουλόζη

- Η θερμική επεξεργασία του γάλακτος οδηγεί στην ισομερίωση της λακτόζης σε **λακτουλόζη** (γαλακτοζυλο-β-1,4-φρουκτόζη), ένα σάκχαρο που δεν απαντάται στη φύση.
- Η συγκέντρωση της λακτουλόζης:
  - μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως δείκτης της θερμικής επεξεργασίας του γάλακτος.
  - αυξάνει από το παστεριωμένο γάλα προς το UHT και το αποστειρωμένο γάλα.
- Η λακτουλόζη δεν υδρολύεται από την β-γαλακτοζιδάση
  - εισέρχεται στο έντερο όπου δρα ως καθαρτικό.
  - ταυτόχρονα ευνοεί την ανάπτυξη των bifidobacteria.

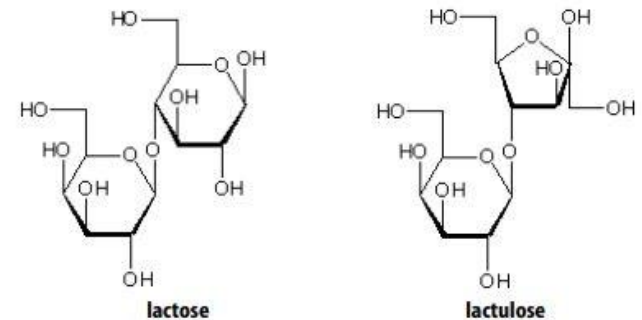
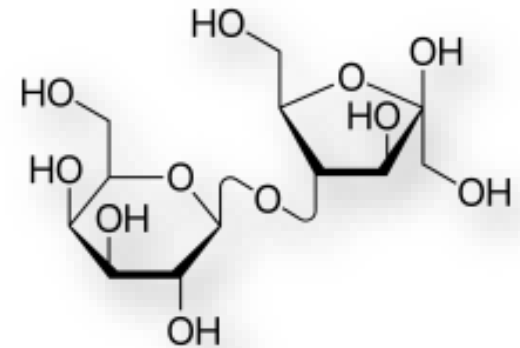

Fig. 1 Structural formula of lactulose and lactose

Δυσανεξία στη λακτόζη (α)

- Δυσανεξία στη λακτόζη:
  - έλλειψη της β-γαλακτοζιδάσης (λακτάσης) στο ανθρώπινο πεπτικό σύστημα.
  - η λακτόζη εισέρχεται άθικτη στο παχύ έντερο,
  - εκεί ζυμώνεται από τα βακτήρια της εντερικής χλωρίδας,
  - με αποτέλεσμα τη δημιουργία αερίων, άρα αίσθηση φουσκώματος, και κραμπών.
  - Η μη υδρολυμένη λακτόζη δεσμεύει νερό από τον εντερικό βλεννογόνο με αποτέλεσμα και διάρροιες.

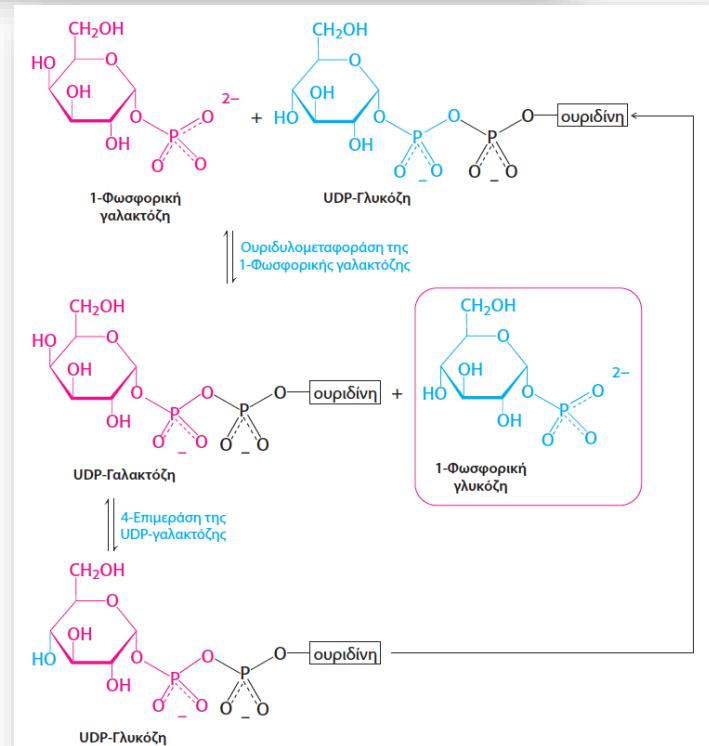
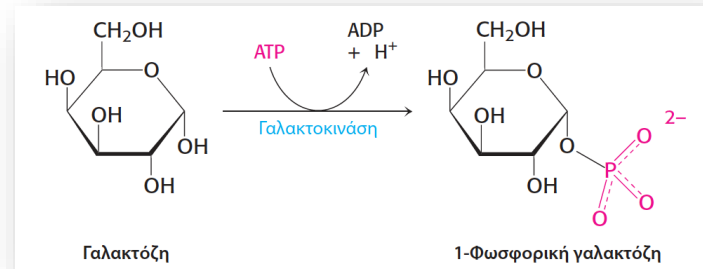
Δυσανεξία στη λακτόζη (β)

- Το πρόβλημα αντιμετωπίζεται:
  - με τον πλήρη αποκλεισμό της λακτόζης από τη διαίτα (π.χ. μη κατανάλωση γάλακτος ή κατανάλωση γάλακτος από το οποίο έχει αφαιρεθεί / υδρολυθεί η λακτόζη).
  - με την κατανάλωση γαλακτοκομικών προϊόντων, στα οποία το μεγαλύτερο μέρος της λακτόζης έχει αποικοδομηθεί μικροβιακά (π.χ. τυρί, γιαούρτη).

Γαλακτοζαιμία (α)

- Η γαλακτόζη δεν καταβολίζεται λόγω της έλλειψης:
  - είτε της γαλακτοκινάσης,
  - είτε της ουριδυλο-τρανσφεράσης της γαλακτόζης-1-P
- Η συχνότητα εμφάνισης των συνδρόμων αυτών είναι 1 στις 50.000 γεννήσεις.

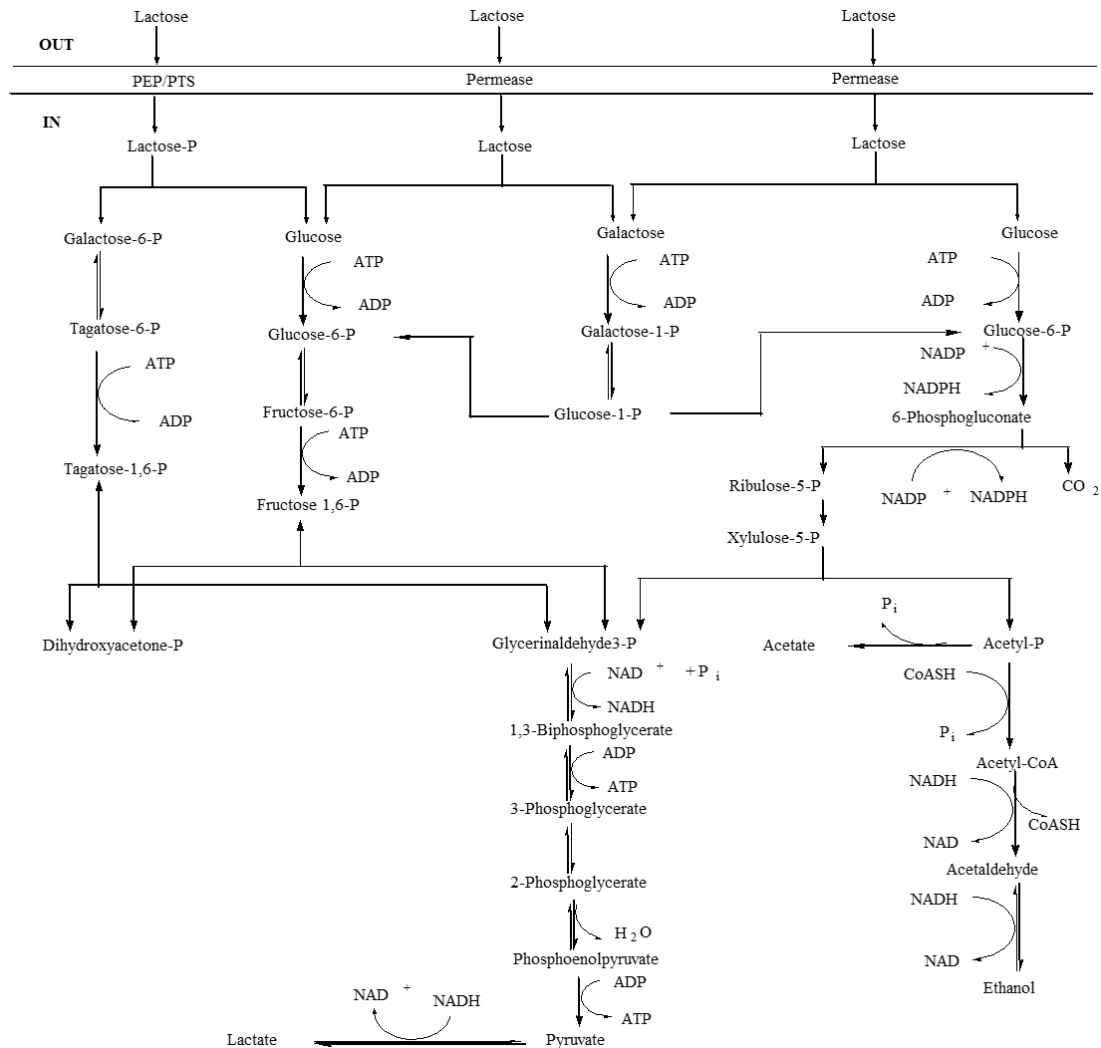

Γαλακτοζαιμία (β)

- Απουσία της γαλακτοκινάσης:
  - η γαλακτόζη καταβολίζεται μέσω εναλλακτικών οδών παράγοντας γαλακτιτόλη.
  - η γαλακτιτόλη συσσωρεύεται σε διάφορους ιστούς, μεταξύ των οποίων και τα μάτια, προκαλώντας καταράκτη.
- Απουσία της ουρυδιλο-τρανσφεράσης της γαλακτόζης-1-P:
  - προκαλούνται ανωμαλίες στις μεμβράνες των κυττάρων του εγκεφάλου και άρα διανοητική καθυστέρηση.

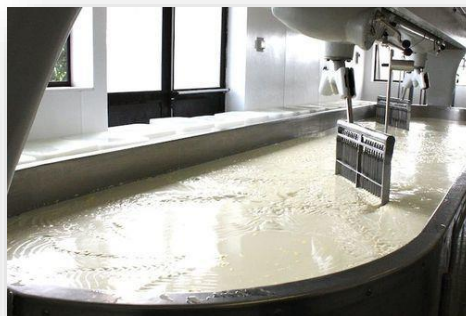
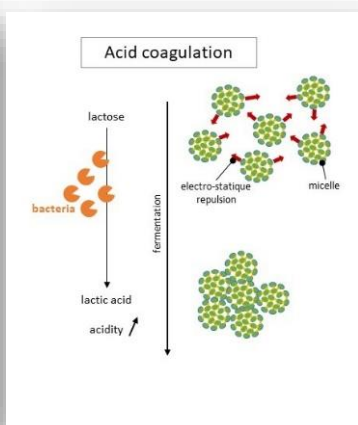
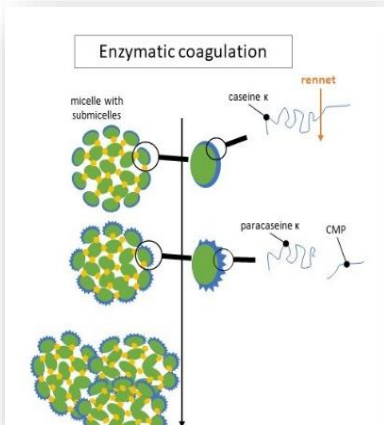
Καταβολισμός λακτόζης

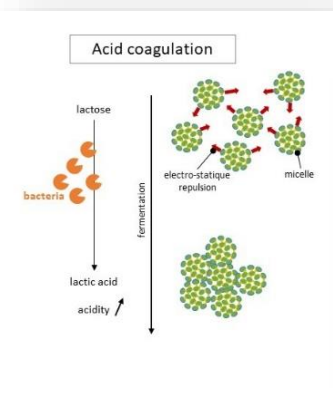

Γιαούρτι & τυρί

Τυρί

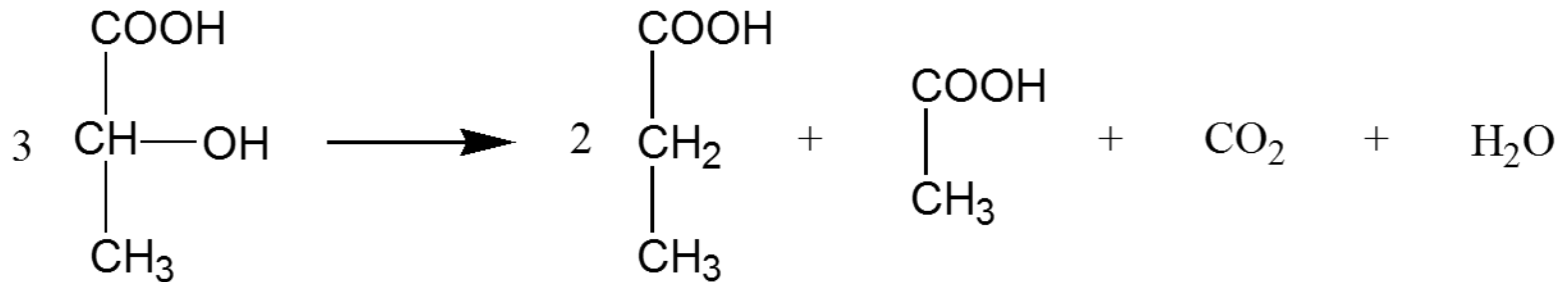

Γιαούρτι

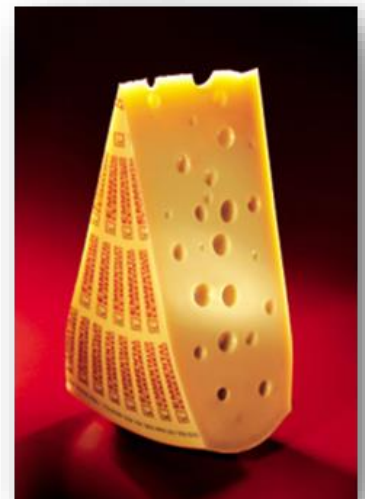
Προπιονική ζύμωση (α)

lactate

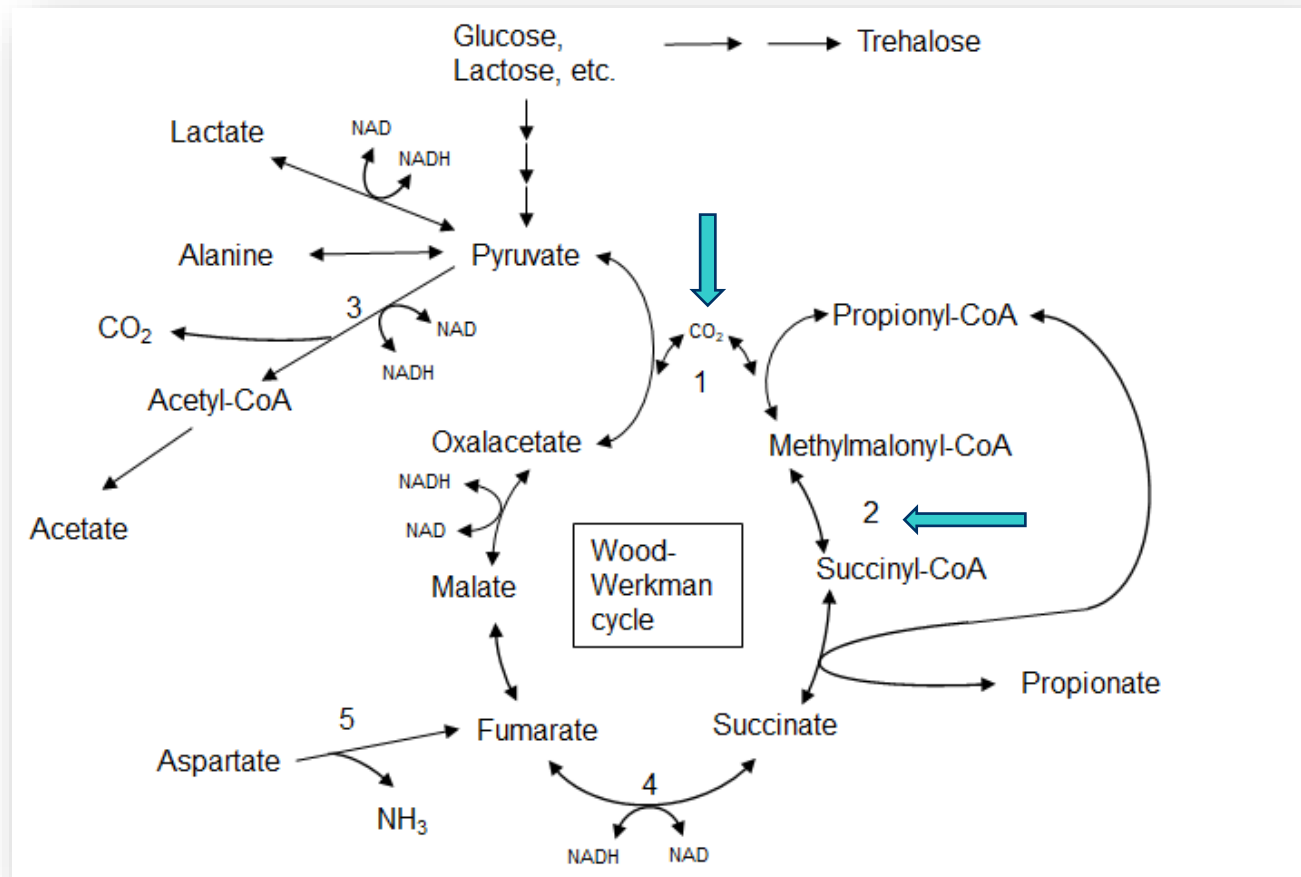
propionate

acetate

Emmental**Γραβιέρα**

Προπιονική ζύμωση (β)

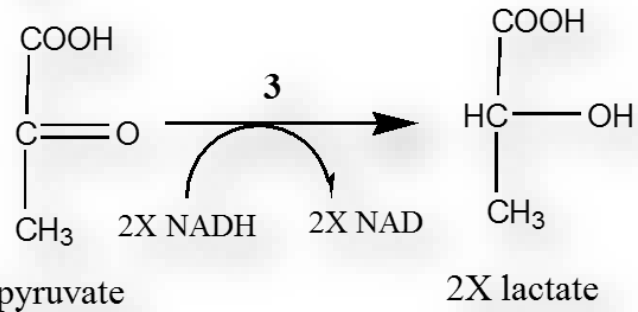
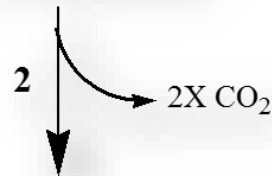
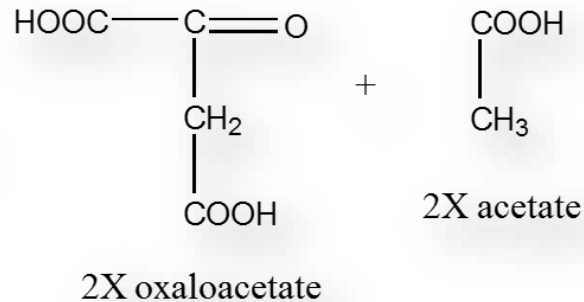
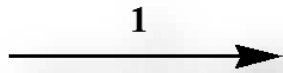
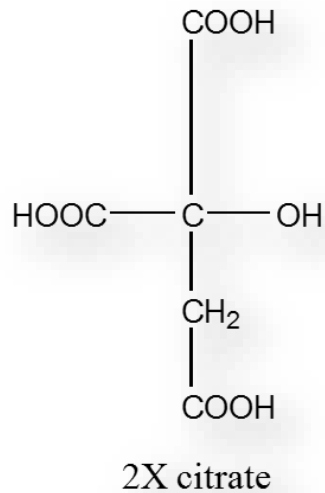

Ο μεταβολισμός του πυροσταφυλικού οξέος στο είδος *Propionibacterium freudenreichii*. **1:** καρβόξυ-μεταφοράση του μέθυλο-μηλότυλο-CoA; **2:** μουτάση του μέθυλο-μηλότυλο-CoA; **3:** πυροσταφυλική αφυδρογονάση; **4:** αναγωγή φουμαρικού; **5:** λύση ασπαραγινικού-αμμωνίας

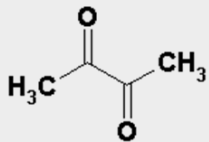

Καταβολισμός κιτρικού οξέος (α)

Βούτυρο

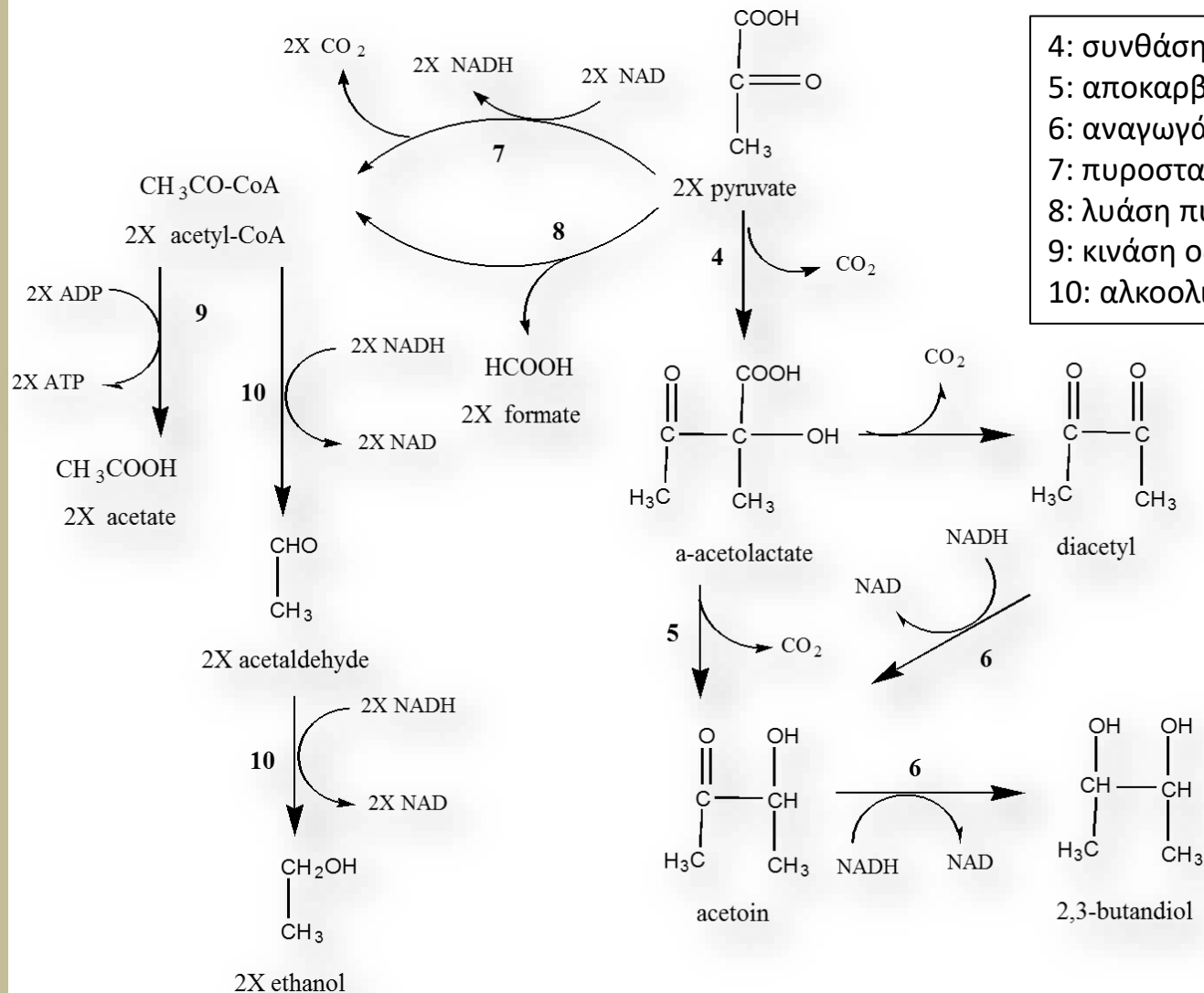
diacetyl

butter flavor

1: λύση κιτρικού, 2: αποκαρβοξυλάση οξαλοξικού, 3: γαλακτική δεϋδρογενάση

Καταβολισμός κιτρικού οξέος (β)

- 4: συνθάση α-ακετολυ-γαλακτικού
 5: αποκαρβοξυλαση α-ακετολυ-γαλακτικού
 6: αναγωγάση ακετοΐνης-διακετυλίου
 7: πυροσταφυλική δεϋδρογενάση
 8: λυάση πυροσταφυλικού-μυρμηκικού
 9: κινάση οξικού
 10: αλκοολική δεϋδρογενάση

Διατροφική αξία γάλακτος (α)

● Το γάλα:

- εξαιρετική πηγή πρωτεΐνης, ριβοφλαβίνης (B2), κοβαλαμίνης (B12), Ca και P.
- καλή πηγή βιταμίνης A, θειαμίνης (B1), νιασίνης (B3) και Mg.
- στο αποβουτυρωμένο γάλα το μεγαλύτερο μέρος των λιποδιαλυτών βιταμινών χάνεται.

● Στο τυρί:

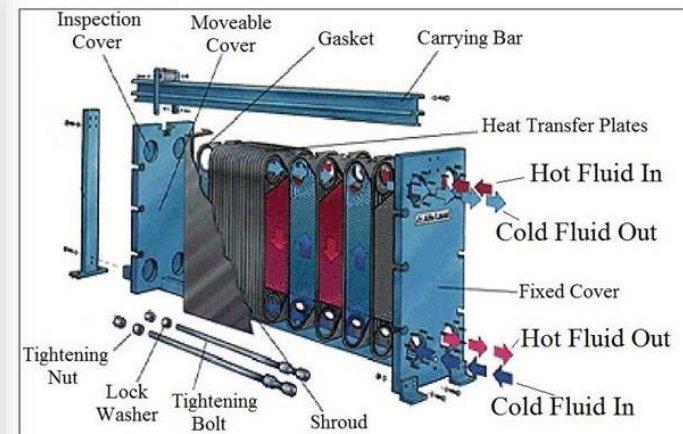
- ένα σημαντικό μέρος των υδατοδιαλυτών βιταμινών φεύγει στον ορρό αλλά το Ca παραμένει.
- μάλλον σταθερές οι λιποδιαλυτές βιταμίνες και οι υδατοδιαλυτές ριβοφλαβίνη (B2), νιασίνη (B3), παντοθενικό οξύ και βιοτίνη.

Διατροφική αξία γάλακτος (β)

Η παστερίωση:

- LTLT, low temperature long time (63°C/30min ή 68°C/10min).
- HTST, high temperature short time (72-74°C για 15-30 sec).
- UHT επεξεργασία (135-140°C για 3-5 sec).
- Δεν προκαλούν μεγάλες απώλειες βιταμινών.
- Πιο ευαίσθητες είναι:
  - η θειαμίνη (B1),
  - το φυλικό οξύ,
  - η πυριδοξίνη (B6),
  - η κοβαλαμίνη (B12),
  - η βιταμίνη C.

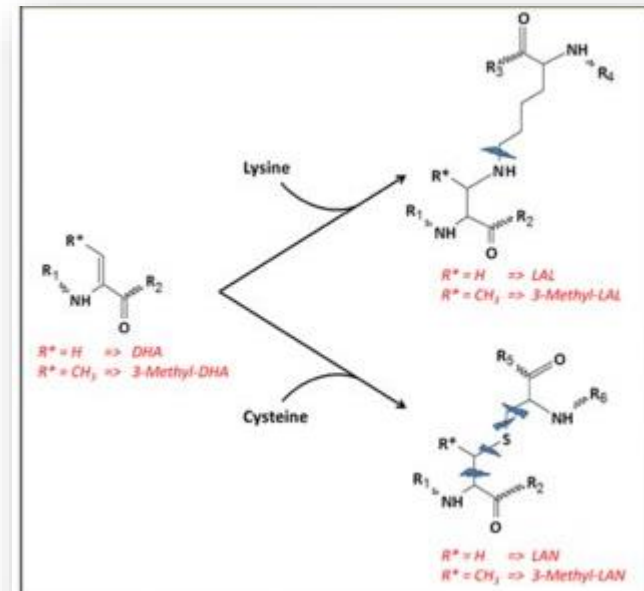
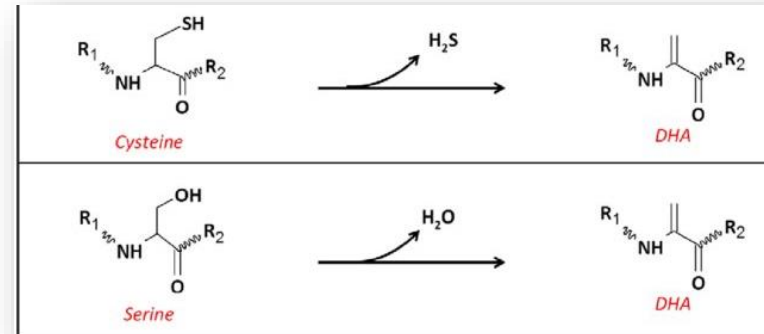
Διατροφική αξία γάλακτος (γ)

- Η πρωτεΐνες του γάλακτος :
  - υψηλής διατροφικής αξίας,
  - με τιμή 0.9 έναντι 1.0 του αυγού (πρωτεΐνη αναφοράς),
  - λόγω της μερικής έλλειψης των θειούχων αμινοξέων κυστεΐνης και μεθειονίνης στο καζεϊνικό κλάσμα.
  - η θερμική επεξεργασία του γάλακτος προκαλεί μερική αποδιάταξη των πρωτεϊνών, κυρίως του ορρού, που βελτιώνει την διατροφική τους αξία, καθώς τις καθιστούν πιο ευαίσθητες στα πρωτεολυτικά ένζυμα του πεπτικού μας συστήματος.

Διατροφική αξία γάλακτος (δ)

- Αλλαγές στην πρωτοταγή δομή των πρωτεϊνών μπορεί να μειώσει τη βιοδιαθεσιμότητα τους. π.χ.
  - η **β-απόσπαση** σε μόρια **κυστεΐνης** ή **σερίνης** με αποτέλεσμα το σχηματισμό **δεϋδροαλανίνης**, η οποία αντιδρά με μόρια λυσίνης προς λυσυλο-αλανίνη
  - η **λυσυλο-αλανίνη** δεν αφομοιώνεται και δημιουργεί διασταυρώσεις στο πρωτεϊνικό μόριο, με αποτέλεσμα την μείωση της βιοδιαθεσιμότητας της.
  - Η **παστερίωση και η επεξεργασία UHT** δεν οδηγούν σε σχηματισμό σημαντικών ποσοτήτων λυσυλο-αλανίνης, αλλά η παραμονή UHT γάλακτος για μεγάλο χρονικό διάστημα σε θερμοκρασίες $> 35^{\circ}\text{C}$ μειώνουν σημαντικά τη διαθέσιμη λυσίνη.

Διατροφική αξία γάλακτος (ε)

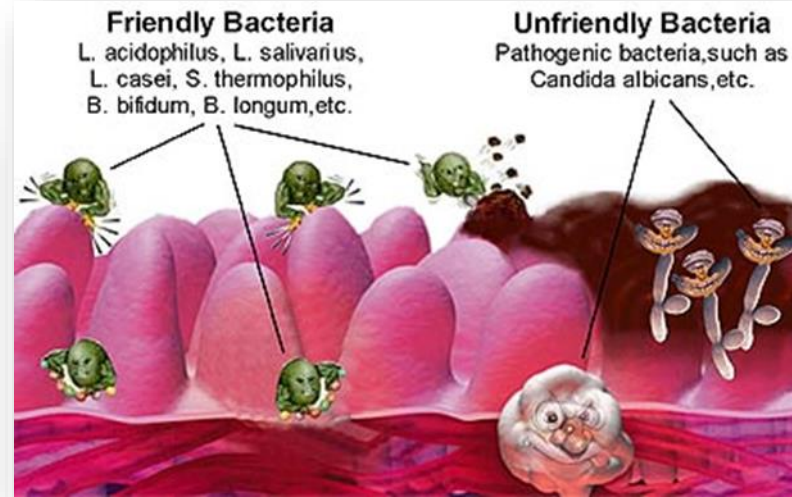
Το ανθρώπινο γάλα:

- λιγότερο Fe από το αγελαδινό αλλά περισσότερο βιοδιαθέσιμο.
- μεγαλύτερες συγκεντρώσεις του απαραίτητου λινελαϊκού οξέος (cis, 18:2).
- είναι φτωχότερο του αγελαδινού σε καζεΐνες, πράγμα που ερμηνεύει:
  - τόσο το υψηλότερο pH του (περίπου 7,2),
  - όσο και την υψηλότερη βιοδιαθεσιμότητα του σιδήρου του.
- αλλά είναι πλουσιότερο σε ανοσοσφαιρίνες,
  - οι οποίες ενισχύουν το ανοσοποιητικό σύστημα των βρεφών.

Προβιοτικά - Πρεβιοτικά

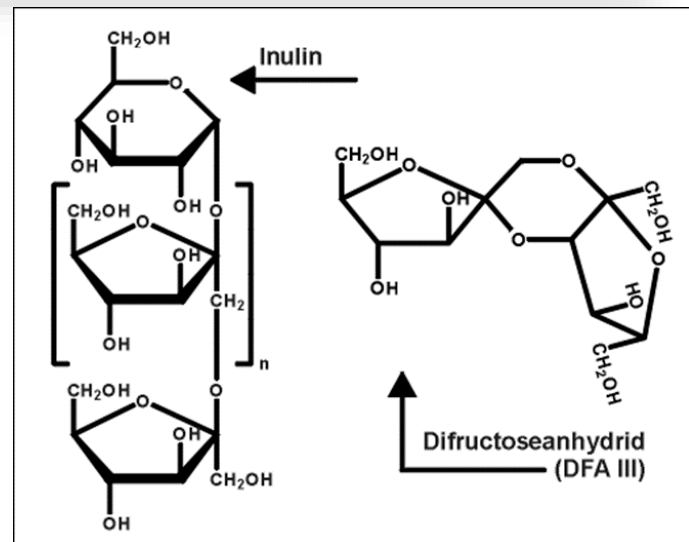
Προβιοτικά

Friendly Bacteria
L. acidophilus, L. salivarius,
L. casei, S. thermophilus,
B. bifidum, B. longum, etc.

Unfriendly Bacteria
Pathogenic bacteria, such as
Candida albicans, etc.

Πρεβιοτικά

Αντίδραση Maillard (α)

Θερμική επεξεργασία του γάλακτος.

- Αντίδραση Maillard μεταξύ:
  - της ε-αμινομάδας μορίων λυσίνης των πρωτεϊνών του γάλακτος και της αλδεϋδικής ομάδας μορίων λακτόζης ή λακτουλόζης.
- Αρχικά **προϊόν Amadori**: λακτοζυλο-λυσίνη.
- Εν συνεχεία **αποικοδομείται** σε διάφορα προϊόντα Maillard, όπως:
  - φορμικό οξύ, φουρφουράλες και υδροξυ-μεθυλο-φουρφουράλες.

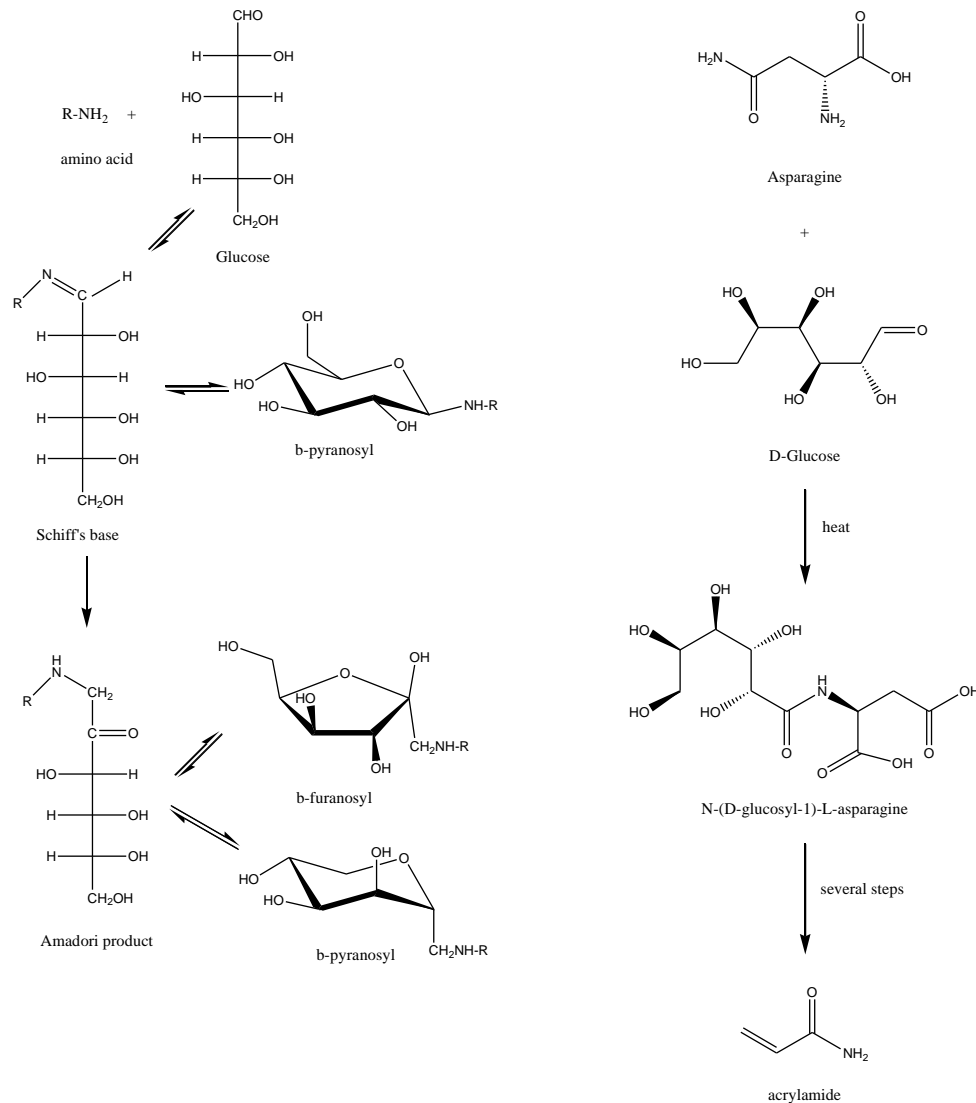

Αντίδραση Maillard (β)

- Αλλαγή του χρώματος του γάλακτος (**καστάνωση**):
  - λόγω του σχηματισμού χρωστικών με το όνομα **μελανοϊδίνες**.
  - εκτεταμένη αντίδραση Maillard προκαλεί πολυμερισμό των πρωτεϊνών.
- Η αντίδραση Maillard αλλάζει:
  - και την διατροφική αξία του γάλακτος.
  - μειώνεται η πεπτικότητα των πρωτεϊνών και η διαθεσιμότητα της λυσίνης.

Αντίδραση Maillard (γ)

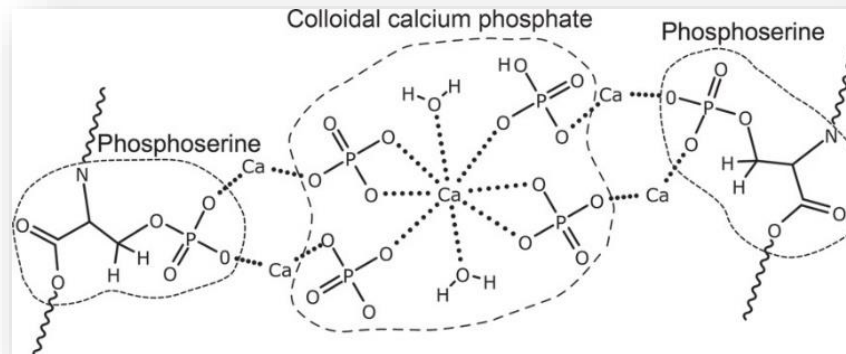
Ηλεκτρολύτες του γάλακτος

- μεταφέρονται από το αίμα του ζώου στα επιθηλιακά κύτταρα.
- με σύστημα αντλιών και καναλιών στο κάτω άκρο των επιθηλιακών κυττάρων.
- το γάλα ισοτονικό προς το πλάσμα του αίματος.
- η ωσμωτική πίεση του γάλακτος οφείλεται κυρίως στη λακτόζη.

Συγκέντρωση των ιχνοστοιχείων και της λακτόζης του γάλακτος

	Συγκέντρωση (mg/100 ml)	Διαλυτή μορφή (%)	Κολλοειδής μορφή (%)
Ca (ολικό)	121	33	67
Ca ⁺⁺	8	100	0
Mg (ολικό)	12.5	64	36
Κιτρικό ιόν	181	94	6
P	65	55	45
Na ⁺	60	96	4
K ⁺	144	94	6
Cl ⁻	108	100	0
Λακτόζη	4800	100	0

Βιβλιογραφία

- B.K. Simpson (2012) Food Biochemistry and Food Processing, Wiley-Blackwell
- M.J. Berg, L.J. Tymoczko, G.J. Gato, L. Stryer (2015) Βιοχημεία, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης